

УДК 338.432:658

КОЛОТУХА С.М., к.е.н.

БЕЧКО В.П., к.е.н.

КРАВЦОВА Л.Л.

м. Умань

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. В статті розглядаються основні аспекти формування та ефективного використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в умовах економічної нестабільності. Вносяться конкретні пропозиції по підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів.

Ключові слова: фінансові ресурси, економічна нестабільність, ефективність використання фінансових ресурсів, фінансовий стан.

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты формирования и эффективного использования финансовых ресурсов сельскохозяйственных предприятий в условиях экономической нестабильности. Вносятся конкретные предложения по повышению эффективности использования финансовых ресурсов.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, экономическая нестабильность, эффективность использования финансовых ресурсов, финансовое положение.

Abstract. The article is devoted to the main aspects of the formation and effective use of financial resources of agricultural enterprises in conditions of economic instability. The authors made particular proposals to improve the effectiveness of use of financial resources.

Key words: financial resources, economic instability, effective use of financial resources, the effectiveness of use of financial resources, financial condition.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Основою стійкого зростання та фінансової стабільності економіки України в ринкових умовах є ефективне використання фінансових ресурсів підприємства як важливого структурного елементу економічної системи держави. Низький рівень використання фінансових ресурсів збільшує появу підприємницьких ризиків, погіршує фінансовий стан суб'єктів господарювання, зменшує можливості залучення капіталу. Наслідком може стати втрата фінансової незалежності підприємств, що знижує економічний потенціал держави в цілому.

Проблема використання фінансових ресурсів набуває актуальності ще і тому, що функціонування підприємств у умовах економічної нестабільності призвело до зменшення величини їх оборотних активів, скорочення обсягів виробництва, неефективного використання наявних ресурсів, зростання збитковості.

В результаті виникла необхідність комплексного дослідження теоретичних і прикладних аспектів ефективного використання фінансових ресурсів в контексті сучасних умов.

Мета статті. Метою даної публікації є аналіз стану використання фінансових ресурсів конкретного підприємства, а також розробка заходів підвищення ефективності їх використання в умовах економічної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Формування і використання фінансових ресурсів підприємств є об'єктом дослідження у роботах І. Бланка, Л. Буряка, Ю. Воробйова, А. Загороднього, В. Опаріна, А. Поддерогіна. Шляхи вирішення проблем фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств пропонують В. Андрійчук, М. Дем'яненко, Б. Панасюк, П. Саблук та інші. Проте, аналіз міри розробленості питань використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах показує, що незважаючи на значну увагу вітчизняних і зарубіжних учених до цієї проблеми, багато її аспектів досі досліджені недостатньо та потребують подальших розробок.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На даний час аграрні підприємства не забезпечені повністю фінансовими ресурсами, що призводить до неефективності й водночас неспроможності їх діяльності. Існує два основних джерела формування фінансових ресурсів – власний і залучений капітал. До власних джерел належать ті, які формуються під час заснування підприємства та за рахунок власних чи притриманих до них коштів, а за до позичкових – ті, що мобілізуються на фінансовому ринку та надходять у порядку розподілу грошових надходжень [1].

У повноцінному забезпеченні підприємства фінансовими ресурсами важливе місце належить самофінансуванню. Самофінансування – це принцип ведення підприємницької діяльності, який передбачає фінансове забезпечення розширеного відтворення виробництва за рахунок власних грошових ресурсів. Основним джерелом його є чистий дохід (прибуток) та амортизаційні відрахування [2].

Кожне підприємство здійснює свою діяльність у першу чергу за рахунок власного капіталу, а у разі його нестачі залучає позичкові кошти. Дослідження рівня самофінансування ТОВ "Агрофірма "Легедзине" проведено в табл. 1.

Як свідчать результати аналізу, підприємство здатне самостійно здійснювати фінансування власної діяльності. Коефіцієнт фінансової стійкості свідчить про наявність у підприємства стійких джерел фінансування своєї діяльності, оскільки величина власного капіталу у 2014 році у 9,3 разу перевищувала зобов'язання підприємства, причому це найнижче значення показника за досліджуваний період. Значення коефіцієнта самофінансування, який характеризує запас фінансової міцності підприємства, має тенденцію до зниження, однак все ще засвідчує достатній обсяг власних джерел фінансування, які у 2014 році у 2,2 разу перевищує величину запозичених коштів. Значення коефіцієнта стійкості процесу самофінансування показує частку власних коштів, направлених на розширене фінансування і, за даними ТОВ "Агрофірма "Легедзине", засвідчує зниження такої частки впродовж 5 років, що означає зниження стійкості процесу самофінансування на підприємстві. Рентабельність процесу самофінансування є не що інше,

як рентабельність використання власних коштів. Рівень рентабельності показує величину сукупного чистого доходу (чистого прибутку та амортизації), отриманого з 1 грн вкладених власних фінансових ресурсів, котра потім може бути використана на самофінансування. На даному підприємстві значення цього коефіцієнта знаходиться на задовільному рівні і становить 33,4% у 2010 р. і 17,2% у 2014 р. Це означає, що з 1 грн вкладених власних коштів підприємство отримало у 2014 р. 17 коп. доходу проти 33 коп. у 2010 р. Забезпечення фінансовими ресурсами із внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів ТОВ "Агрофірма "Легедзине" за останні п'ять років покращилося втричі (табл. 2).

Негативними характеристиками складу внутрішніх джерел фінансування діяльності підприємства можна вважати відсутність резервного фонду та щорічне збільшення розміру дебіторської заборгованості (за підсумками 2010–2014 рр. – у 3,7 разу).

Крім внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів, на підприємстві тимчасові потреби в коштах задовольняються з зовнішніх або позичкових джерел (табл. 3).

Як свідчать дані таблиці 3, підприємство в останні роки не використовує кредити банків для фінансування своєї діяльності, як довгострокові, так і короткострокові. Збільшення величини заборгованості підприємства за іншими статтями свідчить про зниження спроможності або самостійно здійснювати процес виробництва, або вчасно розраховуватись по платежах. Загалом заборгованість підприємства за п'ять років зросла у 7,2 разів, зокрема, найбільш відчутне збільшення відбулося у сфері розрахунків з

Таблиця 1.

Рівень самофінансування ТОВ "Агрофірма "Легедзине"

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. до 2010 р., пунктів
Коефіцієнт фінансової стійкості	22,98	12,37	17,13	22,40	9,34	-22,9
Коефіцієнт самофінансування	7,66	3,24	4,76	3,85	2,24	-5,42
Коефіцієнт стійкості процесу самофінансування	0,33	0,26	0,28	0,17	0,24	-0,09
Рентабельність процесу самофінансування, %	33,4	26,2	27,8	24,0	17,2	-16,2
Коефіцієнт незалежності	0,96	0,93	0,94	0,96	0,90	-0,06
Коефіцієнт маневреності	0,67	0,75	0,80	0,80	0,82	0,15

Таблиця 2.

Динаміка внутрішніх джерел фінансових ресурсів ТОВ "Агрофірма "Легедзине", тис. грн

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. до 2010 р., разів
Статутний капітал	35	35	35	35	35	х
Пайовий капітал	280	238	238	238	х	х
Додатковий капітал	3773	3773	3773	3773	3773	х
Неоплачений капітал	х	х	х	х	238	х
Нерозподілений прибуток	10555	15145	21827	26513	35228	3,3
Амортизація	339	434	505	567	653	1,9
Дебіторська заборгованість	6996	11300	16267	18717	25542	3,7
Всього	21978	30925	42645	49843	65469	3,0

бюджетом – тут сума поточних зобов’язань зросла за аналізований період у 3 рази.

Фінансовий стан підприємства знаходиться в прямій залежності від ефективності його діяльності. Незадовільний фінансовий стан підприємства призводить до зниження припливу зовнішніх фінансових надходжень, що відображається на об’ємі випуску продукції, тобто на величині фінансових ресурсів, які виробляються. Однак вмале маневрування фінансовими ресурсами, що є в розпорядженні підприємства, та ефективне їх використання дає можливість підприємству покращити його фінансовий стан.

У широкому розумінні “ефективний” означає такий, що приносить певну віддачу. “Ефективне використання фінансових ресурсів” має означати не тільки одержання максимальної віддачі від них, але й правильний розподіл їх вкладення, що забезпечить тим самим оптимальне співвідношення ресурсів з метою одержання максимального результату від їх використання [3, с. 12].

Найбільш істотним у розробленій в попередні роки теорії ефективності, є питання про вибір критерію ефективності. Під критерієм соціально-економічної ефективності розумілася міра або ступінь досягнення заданої соціально-економічної мети в результаті здійснення окремого господарського заходу чи їх системи. Критерій повинний був показувати, якою мірою або ступенем здійснення господарських заходів він наближає суспільство до досягнення соціально-економічної мети його розвитку [4, с. 44].

Худолій Л.М. вважає, що критерієм ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є максимальне зростання доходу від залучених у виробництво наявних ресурсів визначеного призначення, за умови найбільш повного їх використання й оптимального співвідношення [5, с. 140]. При цьому під доходом підприємства автор розуміє суму повних амортизаційних відрахувань, заробітної плати і балансового прибутку. Н.А. Гринюк таким критерієм, що найбільш повно відображає вплив ефективності сформованої структури джерел фінансування на підвищення прибутковості вкладених власниками коштів, вважає максимізацію фінансової рентабель-

ності підприємства при збереженні його фінансової стійкості [6, с. 93].

Бланк І.О. та Репіна І.М. виділяють наступні основні напрямки оцінки ефективності формування і використання фінансових ресурсів підприємства: оцінка можливості утворення фінансових ресурсів і їх застосування для придбання активів у відповідності зі стратегією і тактикою економічного розвитку підприємства та оцінка економічної ефективності функціонування фінансових ресурсів [7, с. 127; 11, с. 118].

Для оцінки можливості утворення фінансових ресурсів і їх використання в процесі придбання активів автори пропонують визначати дві групи показників.

1. Показники, які характеризують можливості утворення фінансових ресурсів, а саме: абсолютна зміна величини і темп зміни сукупних фінансових ресурсів; абсолютна зміна величини і темп зміни власних фінансових ресурсів; абсолютна зміна і темп зміни базової частини власного капіталу (статутного і додаткового капіталу); абсолютна зміна величини і темп зміни резервного капіталу; абсолютна зміна і темп зміни величини нерозподіленого прибутку; коефіцієнт забезпечення підприємства власними фінансовими ресурсами; коефіцієнт позикового фінансування підприємства. Зазначені показники мають істотне значення для оцінки можливості формування фінансових ресурсів. Їх динаміка у ТОВ “Агрофірма “Легедзине” наведена у табл. 4.

З даних таблиці 4 видно, що темпи збільшення фінансових ресурсів зменшуються з року в рік. Це зумовлюється зниженням темпів зміни нерозподіленого прибутку як основного джерела утворення фінансових ресурсів поряд з відсутністю будь-яких змін у вартості базової частини власного капіталу.

Другою групою показників оцінки ефективності використання фінансових ресурсів є показники, які характеризують зміну величини фінансування активів підприємства, а саме:

- абсолютна зміна величини необоротних активів;
- темп зміни самофінансування необоротних активів;
- абсолютна зміна величини оборотних активів;
- темп зміни самофінансування оборотних активів.

Таблиця 3.

Динаміка зовнішніх джерел фінансових ресурсів ТОВ “Агрофірма “Легедзине”, тис. грн

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення 2014 р. до 2010 р., %
Довгострокові кредити банків та довгострокові фінансові зобов’язання	400	200	x	x	x	x
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	128	805	662	183	2188	17,1
Поточні зобов’язання за розрахунками:						
з бюджетом	23	455	707	802	772	33,6
зі страхування	23	11	39	44	87	3,8
з оплати праці	63	80	102	90	183	2,9
із внутрішніх розрахунків	x	x	x	245	980	x
Всього	584	1551	1510	1364	4210	7,2

Запропоновані показники характеризують використання фінансових ресурсів в процесі формування як необоротних, так і оборотних активів. Динаміку названих показників проаналізовано в табл. 5.

Приріст даних показників означає, що суб'єкт господарювання здійснює розширене відтворення. Результати розрахунків показали, що абсолютні прирости необоротних та оборотних активів щорічно збільшуються, за винятком 2011 р, коли спостерігалося зменшення вартості необоротних активів на 46 тис. грн. Поряд з цим, темп росту самофінансування необоротних активів має тенденцію до зниження, щодо самофінансування оборотних активів, то у 2014 р. має місце зниження даного показника у порівнянні як з 2010 р., так і з попереднім 2013 р. є обмеженими..

Ефективне використання фінансових ресурсів відіграє велику роль у забезпеченні нормалізації роботи підприємства, підвищенні рівня рентабельності господарювання та залежить від дії множини факторів. У сучасних умовах великий негативний вплив на ефективність використання фінансових ресурсів мають фактори кризового стану економіки, що існують незалежно від дій підприємства. Разом з тим, підприємства мають внутрішні резерви підвищення ефективності їх використання, на які воно може впливати. До них належать: використання тривалих господарських зв'язків; удосконалення системи розрахунків; раціональна організації продажу; систематичний контроль за оборотністю коштів у розрахунках [8, с. 130].

Як видно з розрахунків, ефективність використання фінансових ресурсів у ТОВ "Агрофірма "Легедзине" поступово знижується. Про це свідчить зменшення їх віддачі у 2014 році в порівнянні з 2010 роком на 36%. Зменшилась також сума прибутку, що була отримана на 100 грн фінансових ресурсів – на 7,5 грн.

Так як загалом підприємства можуть мати при достатньо високих показниках віддачі фінансових ресурсів низькі показники прибутковості, або навпаки, то виникає потреба комплексної оцінки ефективності їх використання.

З цією метою розраховано комплексний (інтегральний) показник ефективності, який відображає середній умовний ефект у вигляді виручки, прибутку, що припадає на кожну гривню фінансових ресурсів. У нашому випадку інтегральний показник ефективності використання фінансових ресурсів розраховано з метою виявлення загального напрямку зміни показників їх використання. Динаміка його (рис. 1) засвідчує, що найвище значення показника було досягнуте у 2010 році, після чого почався спад.

Дослідимо вплив обсягу фінансових ресурсів та ефективності їх використання на обсяг виручки від реалізації та прибутку у ТОВ "Агрофірма "Легедзине" в таблиці 7. Аналіз показав, що збільшення виручки від реалізації у 2014 році порівняно з 2010 роком є наслідком збільшення обсягу фінансових ресурсів, вплив фактору становить 20529 тис. грн. Під впливом зниження ефективності використання даного виду

Таблиця 4.

Показники можливості утворення фінансових ресурсів у ТОВ "Агрофірма "Легедзине"

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Абсолютна зміна величини фінансових ресурсів, тис. грн	x	+9914	+11679	+15767	+9757
Темп зміни сукупних фінансових ресурсів, %	x	143,9	136,0	135,7	116,3
Абсолютна зміна базової частини власного капіталу, тис. грн	x	0,0	0,0	0,0	0,0
Темп зміни базової частини власного капіталу, %	x	0,0	0,0	0,0	0,0
Абсолютна зміна нерозподіленого прибутку, тис. грн	x	+4590	+6682	+13401	+8715
Темп зміни нерозподіленого прибутку, %	x	143,5	144,1	121,5	132,9
Коефіцієнт забезпечення власними фінансовими ресурсами	0,39	0,70	0,76	0,64	0,74
Коефіцієнт позикового фінансування	0,04	0,07	0,06	0,04	0,10

Таблиця 5.

Показники, що характеризують зміну величини фінансування активів ТОВ "Агрофірма "Легедзине" за роками

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Абсолютна зміна величини необоротних активів, тис. грн	+342.	-46	+384	+928	+1211
Темп зміни самофінансування необоротних активів, %	161,4	148,3	132,9	0,0	109,2
Абсолютна зміна величини оборотних активів, тис. грн	+3856	+5507	+6257	+3612	+10410
Темп самофінансування оборотних активів, %	107,7	93,9	102,2	101,1	92,6

Таблиця 6.

Показники ефективності використання фінансових ресурсів ТОВ "Агрофірма "Легедзине"

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн	10130	12428	17419	15227	19487
Прибуток, тис. грн	4545	2072	2903	2538	8775
Вартість фінансових ресурсів з усіх джерел, тис. грн	22562	32476	44155	49843	69679
Ресурсовіддача, грн	0,44	0,38	0,39	0,31	0,28
Прибутковість фінансових ресурсів, %	20,1	6,3	6,6	5,1	12,6

ресурсів недоотримано виручки обсягом 11172 тис. грн. У 2014 році підприємство отримало 8775 тис. грн прибутку. Відносно 2010 року сума прибутку збільшилась на 4230 тис. грн головним чином за рахунок збільшення вартості фінансових ресурсів. Зниження прибутковості використання фінансових ресурсів призвело до зменшення можливої суми прибутку в розмірі 5230 тис. грн.

Важливою є розробка системи критеріїв, з допомогою яких оцінюються переваги й недоліки залучення позичкового та власного капіталу, зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування. До основних критеріїв належать такі [9]:

1. Прибуток і рентабельність. Слід передбачити, як вплине певна форма фінансування на результати діяльності підприємства. При цьому необхідно виходити з того, що рентабельність активів підприємства має перевищувати вартість залучення капіталу, а також, що зростання частки заборгованості в структурі капіталу в окремих випадках може привести до підвищення прибутковості підприємства, а в інших – до її зниження.

2. Ліквідність. Фінансист має розрахувати, як вплине форма фінансування на рівень теперішньої та майбутньої платоспроможності підприємства. Доцільним при цьому вважається розрахунок показника дюрації, який характеризує середній строк непогашеної заборгованості за основною сумою боргу та процентами. Слід враховувати також можливості пролонгування строків повернення фінансових ресурсів, санкції за порушення умов залучення коштів.

3. Незалежність. Вибираючи форму фінансування, слід прогнозувати, як це вплине на рівень самостійності підприємства при використанні коштів, на збереження інформаційної незалежності та контроль над підприємством у цілому. Крім того, необхідно виявляти можливі ризики, зокрема, ризик порушення структури капіталу.

4. Накладні витрати, пов’язані із залученням коштів. Наприклад, витрати на обов’язкові аудиторські перевірки тощо.

5. Мінімізація оподаткування. Доцільно вибирати таку форму фінансування, яка дасть найбільший ефект з точки зору зменшення податкових платежів. Податковий фактор слід розглядати у контексті його впливу на вартість залучення капіталу в цілому. Наприклад, при мобілізації коштів шляхом збільшення статутного капіталу необхідно враховувати, що пов’язані з цим накладні витрати зменшують об’єкт оподаткування, проте дивіденди, які є платою за використання власного капіталу, слід сплачувати за рахунок чистого прибутку після оподаткування. Проценти за користування позичками відносяться на валові витрати, однак вони можуть бути занадто високими. Використовуючи як джерело фінансування нерозподілений прибуток, підприємство практично уникає витрат на мобілізацію коштів.

6. Об’єктивні обмеження: відсутність кредитного забезпечення, необхідного для залучення позичок, низький рівень кредитоспроможності, законодавчі обмеження щодо використання тієї чи іншої форми фінансування, договірні обмеження тощо.

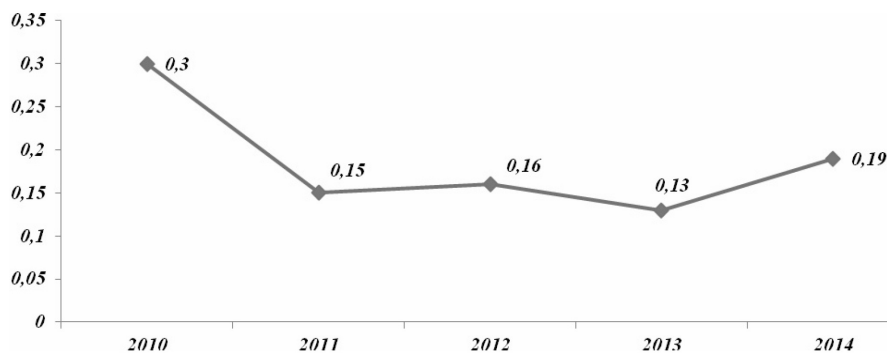

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника ефективності використання фінансових ресурсів у ТОВ “Агрофірма “Легедзине”, грн

Таблиця 7.

Вплив факторів ефективності використання фінансових ресурсів на показники фінансово-господарської діяльності ТОВ “Агрофірма “Легедзине”

Показник	2010 р.	2014 р.	Скоригований показник	Відхилення		
				всього	у т. ч. за рахунок зміни	
					обсягу фінансових ресурсів	ефективності використання фінансових ресурсів
Прибуток (збиток), тис. грн	4545	8775	14005	+4230	+9460	-5230
Виручка від реалізації, тис. грн	10130	19487	30659	+9357	+20529	-11172
Обсяг фінансових ресурсів, тис. грн	22562	69679	69679	+47117	x	x
Віддача фінансових ресурсів, грн	0,44	0,28	0,44	-0,16	x	x
Прибутковість фінансових ресурсів, %	20,1	12,6	20,1	-7,5	x	x
Інтегральний показник ефективності використання фінансових ресурсів, грн	0,30	0,19	x	-0,11	x	x

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності передбачає використання механізму фінансового левериджу. При цьому для розрахунку ефекту фінансового левериджу використовують таку формулу:

$$EFL = (1 - C_{пп}) \times (KBPa - BKPK) \times (PK/BK), \quad (1)$$

де $C_{пп}$ – ставка податку на прибуток;

$KBPa$ – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

$BKPK$ – середній розмір відсотків за кредит, сплачених підприємством за використання позикового капіталу, %;

PK – середня сума використаного підприємством позикового капіталу;

BK – середня сума власного капіталу підприємства.

Дія фінансового важеля полягає у тому, що підприємство, використовуючи позичені кошти, змінює чисту рентабельність власного капіталу і свої дивідендні можливості. Коли підприємство бере борг, то воно зобов'язується сплатити відсотки і в майбутньому погасити суму боргу. Ці відсотки вираховують з оподаткованого прибутку і збільшують його величину для інвесторів. Однак чим більше боргів має підприємство у структурі свого капіталу – тим вищий фінансовий ризик. Це означає, що, незалежно від рівня доходу від своїх операцій, підприємство має сплачувати як основну суму боргу, так і відсотки за нього, коли настає термін погашення. На практиці такі дослідження треба використовувати при прийнятті рішень про структуру капіталу [10].

На основі даних, представлених в таблиці 8, можна зробити наступні висновки: так як диференціал фінансового важеля є головною умовою, що формує позитивний ефект фінансового важеля, за рахунок перевищення валової рентабельності активів над середньою ставкою відсотку за кредит дало змогу отримати позитивний диференціал, а відповідно і ефект фінансового важеля в 2010, 2012, 2014 рр.

Ще однією важливою складовою ефекту фінансового важеля є відношення позикового та власного капіталу – плече фінансового важеля, яке помножує позитивний чи негативний ефект диференціалу. Аналізуючи динаміку даного показника варто зазначити, що в аналізованому періоді поряд зі зменшенням диференціалу відбулося збільшення відношення позикового та власного капіталу, що в свою чергу також призвело до збільшення ефекту фінансового важеля.

В 2014 році ефект фінансового важеля зріс до значення 0,35, що є найвищим за п'ять аналізованих років.

Найнижчим значення даного показника було в 2011 році, коли підприємство мало найвищу заборгованість за довгостроковими кредитами – 400 тис. грн.

Таким чином, в процесі розв'язання проблеми формування фінансових ресурсів одним з важливих питань, які доводиться вирішувати підприємству, є співвідношення часток внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування.

Таке співвідношення слід визначати на підставі оцінки очікуваної норми прибутку на власний капітал, який підприємство використовує в процесі виробництва, та відсоткової ставки за кредит. Перевищення останнього показника над першим зумовлює доцільність надання переваги використанню власних коштів і зменшення частки позикового капіталу, що сприятиме зростанню рівня рентабельності власного капіталу [11, с. 355].

Визначення ефекту фінансового левериджу при розрахунку норми прибутку на власний капітал дозволяє визначити граничну ставку відсотка, вище якої недоцільно використовувати кошти із зовнішніх джерел на платній основі. Позитивне значення диференціалу фінансового левериджу, що розраховується як різниця між нормою прибутку на авансований капітал та відсотковою ставкою за кредит, означає, що додаткове залучення позикового капіталу підвищуватиме рентабельність власного капіталу, і навпаки [12, с. 53].

З метою формулювання остаточних висновків необхідно визначити зміну значень диференціалу фінансового левериджу, що показує, яка ставка відсотку за кредит може бути прийнятною для господарства в разі залучення ним позикового капіталу на платній основі для фінансування.

Розрахунок норми прибутку на авансований капітал свідчить, що при прийнятті рішення про фінансування господарської діяльності досліджуваному підприємству слід надавати перевагу використанню власних коштів (табл. 9).

У цілому, можна зробити висновок, що раціональне використання вільних фінансових ресурсів, поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування виробничої діяльності, пошук найефективніших напрямів фінансування сприятиме зміцненню фінан-

Таблиця 8.

Характеристика ефекту фінансового важеля для ТОВ "Агрофірма "Легедзине"

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	29,7	22,1	24,4	14,7	20,2
Середня розрахункова ставка відсотку для юридичних осіб	26,0	28,0	24,0	24,0	26,0
Позикові джерела фінансових ресурсів, тис. грн.	584	1551	1510	1364	4210
Власні джерела фінансових ресурсів, тис. грн.	21978	30925	42645	49843	65469
Диференціал фінансового важеля	3,7	-5,9	0,4	-9,3	-5,8
Плече фінансового важеля	0,03	0,05	0,04	0,03	0,06
Ефект фінансового важеля	0,11	-0,30	0,02	0,28	0,35

свої стійкості досліджуваного товариства та підвищенню рівня його прибутковості.

Ефективне управління забезпеченням фінансовими ресурсами сільгосп підприємств полягає у визначенні достатнього рівня і структури активів підприємства, які необхідні йому для отримання запланованих обсягів реалізації продукції та у визначенні обсягів і структури джерел фінансування цих активів. Тобто, можна виділити п'ять основних завдань в організації забезпечення фінансовими ресурсами: визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах, формування оптимальної структури фінансових ресурсів, ефективне використання фінансових ресурсів, створення умов для досягнення постійної платоспроможності та прибутковості виробничої діяльності, управління фінансовими потоками, забезпечення фінансової рівноваги та стійкості.

В сільськогосподарських підприємствах, проблеми формування фінансових ресурсів тісно переплітаються із ефективністю їх використання.

Світовий досвід розвинених країн підтверджує тезу про те, що планування можна замінити прогнозуванням лише в умовах країни, в якій успішно функціонує економіка і загальний економічний стан ста-

більний. Якщо економіка в кризі, з якої необхідно вийти, то одним із головних шляхів є застосування планування. Це підтверджує досвід розвинутих країн Латинської Америки, Південної Кореї, Тайланду, Тайваню та інших [10; 13, с. 215; 14, с. 103].

Фінансове планування є процесом розробки системи фінансових планів і планових (нормативних) показників по забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищенню ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді. За допомогою планування фінансів менеджер визначає, якою стане в майбутньому діяльність підприємства залежно від очікуваного економічного, конкурентного, технічного і правового середовища.

Приблизний склад розділів плану формування та використання фінансових ресурсів ТОВ “Агрофірма “Легедзине” наведений на рис. 2

Фінансове планування в сільськогосподарському підприємстві базується на використанні трьох основних його систем, кожній з яких властиві певний період і свої форми реалізації його результатів (табл. 10).

Всі системи фінансового планування знаходяться у взаємозв'язку і реалізуються в певній послідовності.

Таблиця 9.

Розрахунок норми прибутку на авансований капітал в ТОВ “Агрофірма “Легедзине” в 2014 році

№ п/п	Показники	Значення показника
1	Авансований капітал без вартості землі, тис. грн	43544
2	Площа ріллі, га	2603
3	Нормативна грошова оцінка ріллі для Черкаської області, грн за 1 га	12396
4	Авансований капітал з врахуванням вартості землі, тис. грн	75811
5	Операційний прибуток, тис. грн	8775
6	Норма прибутку на авансований капітал, %	11,6

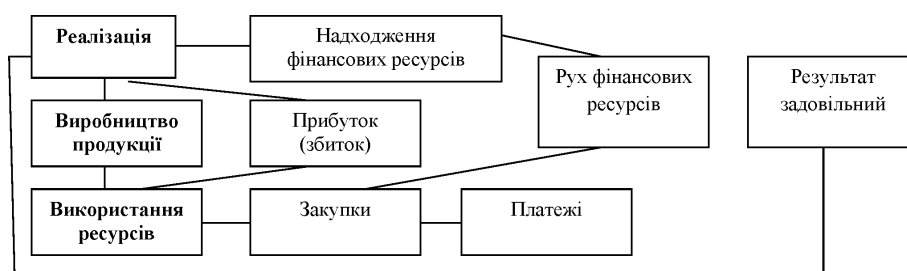

Рис. 2. Схема послідовного планування формування та використання фінансових ресурсів у ТОВ “Агрофірма “Легедзине”

Таблиця 10.

Системи фінансового планування і форми реалізації його результатів в сільськогосподарських підприємствах [8]

Системи фінансового планування	Форми реалізації результатів фінансового планування	Період планування
Прогнозування фінансової діяльності	Розробка загальної фінансової стратегії і фінансової політики по основних напрямках фінансової діяльності підприємства	до 3-х років
Поточне планування фінансової діяльності	Розробка поточних фінансових планів по окремих аспектах фінансової діяльності	1 рік
Оперативне планування фінансової діяльності	Розробка і доведення до виконавців бюджетів, платіжних календарів і інших форм оперативних планових завдань зі всіх основних питань фінансової діяльності	місяць, квартал

Таблиця 11.

**Пріоритетні напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів
ТОВ "Агрофірма "Легедзине"**

Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів	Форми реалізації
Планування	Розробка стратегічних, поточних, оперативних планів
Оптимізація податкової політики	Застосування податкових пільг
Балансування фінансових потоків	Прискорення кругообороту
Управління ризиками	Створення резервів; диверсифікація; лімітування Бюджетування; хеджування; страхування
Удосконалення системи розрахунків і платежів	Здійснення факторингових операцій Надання цінних знижок за умови негайного розрахунку за реалізовану продукцію Своєчасна інкасація дебіторської заборгованості Пролонгування угод з покупцями Залучення примусового стягнення боргів Сплата відсотків, штрафів, санкцій
Акумуляція фінансових ресурсів	Створення запасів; Розміщення фінансових ресурсів у високоліквідних активах
Облік і контроль	Удосконалення організаційної структури, розробка посадових інструкцій, відповідальності
Поглиблення аналізу	Визначення рівня вартості окремих складових фінансових ресурсів
Вдосконалення критеріїв оцінки використання фінансових ресурсів	Розробка оціночних показників, що характеризують ефективність використання фінансових ресурсів
Акумуляція фінансових ресурсів	Створення запасів Розміщення фінансових ресурсів у високоліквідних активах
Система норм і нормативів	Оптимізація обсягу, складу і структури фінансових ресурсів за окремими їх складовими
Оптимізація використання фінансових ресурсів в операційній діяльності	Комплексне використання сировини, що спрямоване на збільшення асортименту та обсягів виробництва продукції Орієнтування на виробництво рентабельних видів продукції Моніторинг виробничих запасів

Первинним початковим етапом планування є прогнозування основних напрямів і цільових параметрів фінансової діяльності шляхом розробки загальної фінансової стратегії підприємства, яка покликана визначати завдання і параметри поточного фінансового планування. бюджетів по всіх основних аспектах фінансової діяльності підприємства.

Підсумовуючи і систематизуючи наведені заходи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, як стратегічного напрямку управління фінансовими ресурсами, слід оцінити їх пріоритетність при реалізації у практичній діяльності ТОВ "Агрофірма "Легедзине" (табл. 11).

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Підсумовуючи, слід зазначити, що розвиток ринкових відносин та запровадження комерційних засад потребують від підприємств нових підходів до формування їх фінансових ресурсів. Скорочення обсягів бюджетних субсидій посилює роль прибутку, амортизаційних відрахувань та позичкових коштів у структурі фінансового забезпечення підприємницької діяльності у сільському господарстві. Це змушує виявляти ініціативу та винахідливість при формуванні джерел отримання фінансових ресурсів на власне функціонування й розвиток та їх ефективному використанні, що в кінцевому рахунку визначають фінансовий стан господарюючих

суб'єктів: платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія / Ковалюк О.М. – Львів : ВЦ Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – 463 с.
2. Непочатенко О.О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: монографія / О.О. Непочатенко. – Умань, 2007. – 456 с.
3. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Є.Гудзь. – К.: Інст аграр. економіки, 2007. – 576 с.
4. Тарасович В. Ефективність національної економіки / В. Тарасович // Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 38-47.
5. Худолій Л.М. Формування, розподіл та використання прибутку спиртних заводів України: монографія / Худолій Л. М., Гавриш А. О.; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ : Компринт, 2015. – 213 с.
6. Гринюк Н.А. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємств / Н.А. Гринюк // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 91-95.
7. Бланк І.О. Фінансове забезпечення розвитку підприємств : монографія / І.О. Бланк – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 344 с.
8. Стецюк П.А. Економічна суть фінансових ресурсів // Фінанси України. – 2007. – №1. – С. 129-144.
9. Олійник К. А. Фінансове забезпечення аграрних підприємств / К. А. Олійник // Materialy VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji "Perspektywiczne opracowania sa nauka i technikami – 2011", (Przemysl, 07 – 15 listopada

2011 roku). – Vol. 15. Ekonomiczne nauki. – Przemysl : Nauka i studia. – С. 58-60.

10. Семенов А.Г. Методи оптимізації структури капіталу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

11. Репіна І. М. Активи підприємства: таксономія, діагностика та управління: монографія / І. М. Репіна – К.: КНЕУ, 2012. – 274 с.

12. Андрійчук В. Г. Методологічні та методичні підходи до інтерпретації критерію залучення позичкового капіталу і вибору дисконтної ставки при обґрунтуванні інвестиційних

проектів / В. Г. Андрійчук // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць [Спец. вип.] – К.: КНЕУ, 2003. – С. 51-57.

13. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства; Україна і світ (економіка, політологія, соціологія): монографія / М.А. Павловський. – К.: Техніка, 2001. – 312 с.

14. Бечко В.П. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств: монографія / Бечко В.П. // [За ред. академіка УААН М.Я. Дем'яненка] – Умань: СПД Сочінський, 2008. – 136 с.